

יט. שבת הגדול – גאולת אליהו

ההפטרות של מרבית חודש אדר ולעיתים אף של חודש ניסן, חורגות מסדר פרשיות השבוע, הן בגלל "ארבע פרשיות" והן בגלל חג הפסח. כך הוא גם בשבת הגדול. לפי הנוהג הרי ברוב תפוצות ישראל מפטירין בשבת שלפני הפסח בדברי מלאכי החותמים את תקופת הנבואה בישראל. בין שלל הנימוקים לשם "שבת הגדול" נמסר בשם המהרש"ל שיש בכך רמיזה למושג הנזכר בהפטרה על יום ה' הגדול ועל אליהו המבשר הגדול.

אכן איזכורו של אליהו בפי מלאכי הוא חריג בצורה בולטת במקרא כולו. כארבע מאות שנה לאחר היעלמו של התשבי, נזכר בדברי הנבואה כאישיות שעתידה לפועל בעתיד ב"איחוד משפחות" רוחני. לחריג זה מצאנו אח בנזכר בדברי הימים ב' (כ"א, י"ב) "וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ מִכְּתָב מֵאֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא לְאָמֵר" וכתבו על כך הראשונים ש"היה זה אחר שעלה, בא כתב זה של נבואה זו". אומנם לא רק במקרא אלא אף במסורות מאוחרות יותר אנו מוצאים את דמותו של אליהו מופיעה ופועלת, מכך גם שורש למקובל על יחסו של אליהו לסדר ליל הפסח ועל הכוס הקרויה "כוסו של אליהו".

רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ"ו, מ"ב) הביא את דברי המדרש על כתיבת השם יעקב בוא"ו "בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו עירבון שיבוא לבשר גאולת בניו".

בהבנת דברי רש"י כתב ה"שם משמואל" (פ' בחוקתי) כי אליהו מידתו אמת כבדרשת חז"ל "שֶׁלַח אֶרְדָּא וְאַמְתָּדָא" (תהילים מ"ג, ג'), "אֶרְדָּא" זה מלך המשיח, "וְאַמְתָּדָא" זה אליהו" (ילקו"ש תהילים רמז מג). האות וא"ו מסמלת את האמת (הזוה"ק ויקרא ב', ע"א) יעקב נוטל את האות וא"ו כדי שאליהו יתעלם ממידת האמת, יבחן את ישראל במידה שלפנים משורת הדין ויכול לבוא ולבשר את הגאולה. או אז יחזיר לו יעקב את מידת האמת.

בדרך דומה אפשר לראות באות וא"ו את סמל החיבור, מכאן גם זיקתו של יעקב לבריח התיכון המבריח מקצה לקצה (בר"ר צ"ד, ד') וגם בדברי הימים לבני ישראל בחינת השבת בנים לאבות. לכשישלים אליהו את תפקידו ההיסטורי יזכה בוא"ו המשלימה המופקדת אצל הבחיר שבאבות (ראה "מערכה" נוספת פחד יצחק, פסח מאמר נ"ב).

גאולה אחרונה על ידי אליהו כגאולה ראשונה ע"י משה זוקקת את "בְּנֵי־נוֹ וּבְנֵי־נוֹ... בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵינוּ" (שמות י', ט'), שהרי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל.